

WSTĘP

Media, od czasów *Wielkiej dydaktyki* Komeńskiego, zdają się w naturalny sposób towarzyszyć edukacji. Z jednej strony pełnią rolę środków dydaktycznych, które z każdym rokiem stają się bardziej nowoczesne i atrakcyjne. Z drugiej, komunikowanie medialne, także masowe, zyskuje znamiona edukacyjności. Korzystając z mediów, oglądając filmy, słuchając radia, czytając prasę elektroniczną czy komentarze na portalach społecznościowych, zyskujemy informacje, które następnie zestawiamy z posiadaną wiedzą, weryfikujemy je i przekształcamy. Komunikaty medialne stanowią dla nas zatem bazę uczenia się, które nazywamy wszechobecnym (ang. *ubiquitous learning*). Mało tego – trudno wyobrazić sobie edukację bez udziału mediów i trudno mówić o mediach bez aspektu edukacyjnego. Mamy zatem do czynienia z konwergencją mediów i edukacji, przy czym należy zauważyć, że nie ma już możliwości oddzielenia jednego elementu od drugiego. Proces mediatyzacji wprzęgnięty jest trwale w procesy edukacyjne. Nawet jeśli działamy bezpośrednio – prosto, naturalnie, wyłącznie opierając się na Deweyowskiej koncepcji *learning by doing* – media pojawią się choćby na końcu, w celu archiwizacji, dokumentacji albo upublicznienia.

Media stały się także nieodłączną częścią wielu procesów społecznych. Skoro współczesny człowiek żyje otoczony mediami i jest wręcz w tej rzeczywistości medialnej zanurzony, zmienia się jego sposób funkcjonowania społecznego. Media to nie tylko narzędzia intelektualne, które stanowią przedłużenie możliwości działalności człowieka, ale także przestrzeń społeczna, nieposiadająca wyraźnie zarysowanych granic czasoprzestrzennych. Tu dokonuje się komunikowanie, tu przekazywane są myśli, idee i wartości, tu odnaleźć można wsparcie społeczne i tu też wreszcie można doznać krzywdy i upokorzenia. Ta ponadwymiarowa przestrzeń medialna, w której funkcjonuje współczesny człowiek, oddziałuje na niego i zmienia jego życie.

Skoro dzisiejszy człowiek żyje w ścisłej symbiozie z mediami, powinien, jak mogłoby się wydawać, tę rzeczywistość znakomicie znać i świetnie się w niej poruszać. Okazuje się jednak, że nie zawsze tak jest. Dlatego też, mimo coraz łatwiejszego i powszechniejszego dostępu do mediów, konieczne stają się kompetencje umożliwiające zarówno pełne korzystanie z bogactwa

medialnego, jak i dokonywanie krytycznych analiz i wyborów. Baza teoretyczna i metodyczna, którą stworzyli pedagodzy medialni, dała wiele lat temu początek praktyce, jaką jest edukacja medialna. Obecnie to właśnie ona wskazywana jest jako jeden z kluczowych kierunków uczenia się przez całe życie (ang. *lifelong learning*). Zapisy na ten temat znajdują się w dokumentach unijnych czy rządowych wielu krajów europejskich, stają się także istotnym elementem misji instytucji medialnych, edukacyjnych i pozarządowych.

Wśród głównych zadań edukacji medialnej wymienia się przede wszystkim przygotowanie do krytycznego odbioru mediów oraz przygotowanie do posługiwania się mediami jako narzędziami intelektualnymi. Przyjęte na gruncie polskim pojęcie edukacji medialnej funkcjonuje w literaturze anglojęzycznej częściej w ujęciu kompetencyjnym jako *media literacy*. Definiowane jest ono tutaj jako wykształcenie umiejętności dostępu, analizy, ewaluacji i tworzenia różnorodnych komunikatów medialnych. Analiza i ewaluacja mediów to umiejętności w obrębie krytycznego myślenia, rozumienia funkcji i mechanizmów oddziaływania, selekcji informacji, metabolizmu poznawczego oraz uczestnictwa w kulturze i w społeczeństwie medialnym. To dostrzeganie potencjalnych zagrożeń i nieprawidłowości, rozumienie przekazu medialnego jako przekształcającego i zmieniającego rzeczywistość. Natomiast umiejętność tworzenia komunikatów medialnych stanowi niezbędny czynnik współtworzenia kultury i rzeczywistości cyfrowej. Wpisuje się ona także w zmienność ról w procesie komunikowania, w stawanie się *prosumentem* (czyli jednocześnie odbiorcą oraz twórcą komunikatów medialnych), a także kreowanie własnej medialnej tożsamości i bycie ucyfrowionym. Dostęp do zasobów medialnych oraz umiejętność ich tworzenia są istotne z punktu widzenia edukacji szkolnej, formalnej i pozaformalnej. Edukacja medialna dotyczy zatem instytucji, organizacji oraz wszelkich form życia społecznego.

W ręce Czytelnika trafia książka, której autorzy dostrzegają znaczenie mediów w różnych dziedzinach działalności człowieka. Pierwsza grupa artykułów poświęcona została różnym aspektom edukacji medialnej, w tym kompetencjom medialnym współczesnego człowieka. Druga dotyczy wykorzystania mediów w praktyce edukacyjnej, a trzecia i zarazem ostatnia – mediom jako przestrzeni życia człowieka współczesnego.

Całość rozpoczyna tekst autorstwa Janusza Morbitzera, który wprowadza w tematykę edukacji medialnej, przypominając jej rozwój, istotę i zadania. Przedstawia świat medialny jako hybrydowy, łączący rzeczywistość z wirtualnością. Opisuje konsekwencje zanurzenia w mediach: mówi o oddziaływaniu, w zależności od sposobu użytkowania, pozytywnym i negatywnym („intelektualnej degradacji”).

O potrzebie spożytkowania mediów dla edukacji innowacyjnej i twórczej traktuje artykuł Kazimierza Wenty. Nowe media, zdaniem autora, „coraz wyraźniej kreują postawy innowacyjne i twórcze”. Zauważa on, że w wyniku zmian cywilizacji bitowej ujawniają się postawy w sferze innowacyjności i twórczości, natomiast wpływ edukacji w tym zakresie jest nikły. Edukacja proinnowacyjna i kreująca twórcze postawy zмага się z licznymi przeszkodami i utrudnieniami.

Z kolei Joanna Juszczyk-Rygałło zwraca uwagę na wzrost znaczenia edukacji całożyciowej w kontekście zmian cywilizacyjnych. Nowe media stają się środowiskiem samokształceniowym dla ucznia, dlatego też edukację medialną traktować można jako zespół działań zmierzających do wyposażenia go w kompetencje medialne. Te z kolei wyznaczają zadania obejmujące kształtowanie idei samokształceniowego wykorzystania nowych mediów w edukacji ustawicznej.

Dopełnieniem części pierwszej, wprowadzającej w tematykę edukacji medialnej, są trzy kolejne teksty. Pierwszy, Katarzyny Borawskiej-Kalbarczyk, przedstawia wyniki badań dotyczących wybranych aspektów kompetencji informacyjnych współczesnej młodzieży. Autorka zwraca w nim uwagę na modyfikację kultury czytelniczej młodego pokolenia, która jest efektem ekspansji nowych mediów. Następny artykuł, Agnieszki Iwanickiej, akcentuje rolę kompetencji medialnych, kluczowych w zrównoważonym rozwoju dzieci. Autorka przedstawia znaczenie kompetencji informatycznych i ideę wczesnej nauki programowania. Omawia najnowsze aplikacje i urządzenia (w tym roboty edukacyjne), które sprzyjają rozwojowi dzieci w tym zakresie. Z kolei Barbara Jankowiak w swoim opracowaniu wskazuje na zagrożenia wiążące się z korzystaniem z nowych mediów przez adolescentów. Charakteryzuje ona przede wszystkim zjawisko cyberprzemocy i agresji elektronicznej, a także zwraca uwagę na potrzebę profilaktyki w tym zakresie.

Tekst Mariusza Baranowskiego rozpoczyna drugą część książki, poświęconą wykorzystaniu mediów w praktyce edukacyjnej. Autor koncentruje się na kompetencjach medialnych obecnych i przyszłych nauczycieli muzyki. Z kolei artykuł Rafała M. Sochy dotyczy miejsca nowych mediów w kształceniu zawodowym, opartym na idei Europejskich Ram Kwalifikacyjnych. Natomiast Piotr Jagodziński i Robert Wolski przedstawiają wirtualne laboratorium, które umożliwia dokonywanie doświadczeń chemicznych. Autorzy opisują samo narzędzie technologiczne, a następnie prezentują wyniki badań sondażowych przeprowadzonych wśród jego użytkowników. Ostatni w tej części tematycznej tekst Sylwii Polcyn-Matuszewskiej poświęcony został zagadnieniu *edutainmentu*, czyli wykorzystania edukacyjnych gier komputerowych i gamifikacji w celu podniesienia efektywności procesu dydaktycznego.

Ostatnią część książki stanowią trzy artykuły. Rozpoczyna je tekst autorstwa Anny Michniuk, który dotyczy mediów społecznościowych jako narzędzia promocji placówki edukacyjnej. Autorka dokonuje w nim analizy przykładów marketingu społecznościowego wybranych szkół i przedstawia zalety takiej działalności. Kolejne dwa opracowania poświęcone zostały mediom powszechnie otaczającym współczesnego człowieka. Szymon Nożyński skoncentrował się na audiosferze, natomiast Marek Hallada na fotografii.

Autorzy artykułów zawartych w niniejszym tomie to specjaliści w zakresie pedagogiki i edukacji medialnej. Ich teksty stanowią istotny wkład w rozwój nauki i mogą stać się przyczynkiem do dalszych rozważań i badań w tej dziedzinie, a także zastosowań praktycznych.

Natalia Walter